

DE GARDE DU CORPS VAN LODEWIJK NAPOLEON 1809-1810

door Dr. F.G. de Wilde

In aansluiting op de artikelen over de Infanterie en de Cavalerie van de Garde ten tijde van Koning Lodewijk Napoleon (Armamentaria 5 en 6) willen wij ditmaal onze aandacht schenken aan de *Gardes du Corps* van deze vorst.

Evenals de andere nieuwbakken vorsten uit de naaste familie van de grote Napoleon was Lodewijk Napoleon er voortdurend op uit om zich te omgeven met de luister, die de hofhoudingen van het ancien régime kenmerkten.

Zo werd dan bij decreet van 3 augustus 1808 het plan tot oprichting van een escadron *Lijfwacht te Paard* van 2 compagnieën kenbaar gemaakt.

Dit elitekorps - niet te verwarren met het *Regiment Garde te Paard* - zou met uitzondering van de trompetters, rijknechts, enz. uitsluitend uit officieren bestaan.

De samenstelling van een compagnie werd bij besluit van 29 november 1808 als volgt vastgesteld:

1 opper-ritmeester met ten minste de rang van luitenant-generaal,
1 eerste ritmeester met de rang van kolonel of hoger, 1 ritmeester (majoor), 1 opperschildknaap (luitenant-kolonel), 2 eerste schildknappen (ritmeester), 5 schildknappen (eerste luitenant) en 50 lijfwachters met de rang van 2e luitenant. Voorts nog 2 trompetters. De staf van het korps bestond uit 1 adjudant-majoor met de rang van eerste schildknaap, 1 kwartiermeester-thesaurier, 1 medicus-en-chef, 1 chirurgijn-en-chef, 2 élèves-chirurgijn, 1 pauker en 1 trompetter-majoor.

Ten slotte waren à la suite van het korps nog 50 palfreniers ingedeeld, namelijk één voor elke 2 lijfwachters.

Een der opperschildknappen draagt de standaard, die tevens Rijksstandaard zou zijn.

De politieke en financiële omstandigheden van het koninkrijk waren echter verre van rooskleurig, zodat de lastgeving tot het oprichten van één compagnie pas op 18 september 1809 gegeven werd. Er werd toen tevens bepaald, dat tot het personeel van deze compagnie 6 tartaren, bestemd voor éclaieursdiensten, zouden behoren.

Er zijn aanwijzingen, dat deze tartaren reeds enige jaren eerder in dienst genomen waren bij de Cavalerie van de Garde. Ten minste een aquarel van J.A. Langendijk, gedateerd 1807, in het Rijksprentenkabinet te Amsterdam geeft een afbeelding van een tweetal van deze tartaren.

Koning Lodewijk heeft weinig plezier gehad van zijn indrukwekkend uitgedoste Gardes du Corps. Kort na het bevel tot oprichting van bovengenoemde 1e compagnie vertrok de Koning naar Parijs, waar hij tot eind maart 1810 verbleef. Eerst na het sluiten van het *Tractaat van Parijs*, waarbij hij een behoorlijk deel van zijn Koninkrijk aan Frankrijk moest afstaan, keerde Lodewijk naar Nederland terug.

Inmiddels hing het voortbestaan van het Koninkrijk aan een zijden draad. Na de annexatie van Zeeland en Noordbrabant benevens al het land beneden de linkeroever van de Maas en de Waal bleef Napoleon dreigen de rest van Nederland bij Frankrijk in te lijven wanneer de

koning zich niet volledig naar zijn wensen t.a.v. de uitvoering van het Continentaal Stelsel zou schikken.

Onder deze omstandigheden was er in ons land geen plaats meer voor een luxe-korps, dat alleen maar bestemd was voor escortes en diensten bij het hof. Slechts één enkele keer heeft het in volle glorie gedefileerd voor de Koning.

Op 17 mei 1810 werd de Lijfwacht te Paard dan ook tijdelijk opgeheven "tot betere omstandigheden" en de lijfwachters bij verschillende korpsen van het leger ingedeeld. De tartaren kwamen bij het Regiment Garde te Paard.

De betere omstandigheden zouden echter nooit komen. Ruim een maand later, op 1 juli 1810, deed Lodewijk afstand van de troon en de inlijving bij Frankrijk werd een voldongen feit.

Men zou zich af kunnen vragen of het de moeite waard is een artikel te wijden aan een korps van nog geen 100 man, dat slechts ongeveer 8 maanden bestaan heeft. Merkwaardig genoeg bezitten wij juist over de Gardes du Corps voldoende documentatie om een vollediger beeld van de uniformering te krijgen dan bij de meeste korpsen van het leger van Lodewijk Napoleon het geval is.

Uniformen

De officiële beschrijving van de uniformen volgens het decreet van 12 oktober 1809 luidt als volgt:

Grote tenue: Pels, dolman, vest, nauwe en grote pantalon van scharlaken; de pels gevoerd met wit bont en versierd met zilveren galons, tressen en ornamenten; zilveren sjerp; schako naar het model van het 2e regiment huzaren, doch aan de voorzijde een zilveren plaat, waarop 2 dooreengevlochten letters L rondom de gekroonde leeuw; een dergelijk teken geborduurd op de sabeltasch en de mantelzak.

Huzarenlaarzen met zilveren boordsel en kwast, naarmate de rang.

Huzarensabel met zilveren greep en garnituur, een paar pistolen en een karabijn.

Patroontaschbandelier en karabijnriem van wit leder; sabeltasch van rood laken met zilveren galons en een geborduurde figuur als op de plaat van de schako. Wit lederen handschoenen à la crispin. Schabrak van tijgervel - voor de officieren van berenvel - met zilveren galons; scharlaken mantelzak met zilveren randen aan de einden en daarbinnen een geborduurde figuur als op de sabeltasch. Donkerblauwe kapot met kraag à la péléline; politiemuts.

Huzarenzadel, toom en stang; paradehalster met scharlaken gevoerd. De paarden alle lichtbruin (ruins en langstaarten).

Kleine tenue:

Scharlaken rok met kleppen à la chasseur, zilveren brandenbourgs, scharlaken voering, kraag en opslagen wit; op de opgeslagen panden een geborduurde figuur als op de sabeltasch; zilveren epauletten en nestels volgens rang.

Wit vest en broek; zijden kousen; schoenen met zilveren gespen. Hoed zonder galon; ordinaire witte handschoenen.

Degen met koppel en gouden dragon.

Tot zover de tekst van het officiële besluit. Deze is vrij volledig, maar wanneer wij het prachtig portret van *Cornelis Paulus Hoyneck van Papendrecht* (afb. I) nader bestuderen, komen nog allerlei interessante uniformkundige details naar voren.

De scharlakenrode kraag is behalve met een zilveren galon langs de randen tevens versierd met een soort bloemrank-motief van zeer smalle figuurtres. Ook tussen en onder de tressen op de borst kan men sierlijke figuren van de zelfde zilveren figuurtres waarnemen. Op de mouwen van de dolman ziet men ten eerste een drietal zilveren galons, geplaatst boven de mouwopslagen. Zij zijn blijkbaar het rangdistinctief van *Eerste Schildknaap* (ritmeester). Een portret van *Johan Gerardus Julianus van Ittersum*, die de rang van Schildknaap bekleedde,

toont een tweetal van dergelijke chevrons. Bovendien is op dat portret duidelijker dan op het portret van Hoyneck van Papendrecht te zien, dat de tressen op de borst nog omvat zijn door een lijst van breed zilveren galon. Op beide portretten zijn de chevrons omgeven door bloemranken van smalle zilveren figuurtres, terwijl dat van Van Ittersum nog laat zien dat er ook nog een soort hongarse knoop (een krul met ten minste 3 lussen) van figuurtres tussen het galon van de puntige opslag en de chevrons zat.

De pels is voorzien van een rand van wit hermelijn, hetgeen ook vermeld wordt in de mémoires van *Dumonceau*, die eveneens bij het korps diende.

Verder zien wij, dat de pels bevestigd wordt door een pelslis van zilverkoord, versierd met 2 z.g. spiegels en kwasten van hetzelfde metaal.

De patroontasbandelier is hier duidelijk van zwart leder, belegd met schuingestreept zilvergallon. Een zilveren ruimnaald in de vorm van een pijl is gestoken in een zilveren kokertje en is van boven vastgemaakt met een zilveren kettinkje aan een leeuwenkop van hetzelfde metaal.

De patroontas zelf zou volgens *Dumonceau* van massief zilver zijn. Jammer genoeg vermeldt hij niet welke versiering zich op het deksel daarvan bevindt. Waarschijnlijk zal het wel dezelfde figuur zijn geweest als op de schakoplaat.

Op het portret van Hoyneck is nog juist een klein gedeelte van de zilveren huzarensjerp met schuivers van hetzelfde metaal zichtbaar.

De beschrijving van de grote tenue wordt nog aangevuld door *Dumonceau*, die vermeldt, dat de schako een pluim van gewrongen struisveren had.

De kleine tenue.

Gelukkig voor ons heeft een der officieren zich laten portretteren in de kleine tenue. Ons museum heeft n.l. enige jaren geleden door aankoop een uiterst fraaie ivoren doos met op het deksel een miniatuur van Hari kunnen verwerven. Hierop is een *Opperschildknaap*, met de rang van luitenant-kolonel en de kleine tenue afgebeeld (afb. 2).

Hieraan ontleen wij nog de volgende details:

De rok à la chasseur is duidelijk zonder biezen langs de puntig gesneden borstkleppen. Deze laatste zijn evenals de hoge witte kraag versierd met lissen (brandenbourgs) van eenvoudig in de lengte gestreept zilvergallon met kwastjes van vrij dikke franje. Deze is beduidend dikker dan die van de kwastjes op de uniformen, van de kurassiers van de Garde - zie het portret van *A. Calkoen*, Armamentaria 6 - zodat er slechts 4 per kwastje zijn. De lengte van de lissen is zeer verschillend, hetgeen in verband staat met de vorm van de borstkleppen.

De zilveren epaulet met dikke franje (bouillons) op de linker- en de contra-epaulet op de rechterschouder duiden op de rang van luitenant-kolonel.

De zilveren knopen op de rok en op het vest zijn glad en halfbolvormig.

Volgens *Dumonceau* was er nog een dagelijkse tenue voor gewone diensten, n.l. een donkerblauwe dolman met dito tressen, een pels van dezelfde kleur met grijs astrakan bont omzet en eveneens met donkerblauwe tressen en een donkerblauwe pantalon.

Volgens dezelfde bron waren de paarden alle schimmels. Aangezien de leden van dit elite-korps wel ieder minstens 2 paarden zal hebben bezeten, wil ik aannemen dat de bruine langstaarten voor dagelijkse dienst en de schimmels voor bijzondere gelegenheden geweest zijn.

Dat er inderdaad schimmels bij het korps waren, blijkt uit het besluit van *17 mei 1810* waarin staat:

"De witte paarden, afkomstig van het opgeheven korps Lijfwacht te Paard worden, met hetgeen tot hun équipement behoort, gegeven aan de Officieren van het Regiment Gardes te Paard, om te dienen bij parades en ceremoniën".

Volgens Dumonceau was het harnachement zeer gecompliceerd met veel "*tresses étoilées*". Voorts vermeldt hij nog een zwarte schabrak met lange punten, omboord met zilvergalon en een mantelzak van dezelfde kleur en versiering.

Zou dit een schabrak zijn voor dagelijkse diensten of zou deze in gala nog voorzien van een zadeldak van tijgervel zijn? Schabrakken van tijger- of pantervel met zilver- of goudgalon omboord komen inderdaad wel voor, doch meestal uitsluitend bij officiers-harnachementen. Dit is vrijwel het enige punt, dat onduidelijk is door gebrek aan afbeeldingen.

Ten slotte moet nog vermeld worden, dat alle metalen ornamenten, zoals sporen en gespen van sabel en sabeltasriemen van massief zilver waren.